

معرفی قرآن مترجم و کهن ماهان

دکتر محمود مدبری

عضو هیئت علمی گروه زبان و ادبیات فارسی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

چکیده

قرآن مترجم ماهان از قرآن‌های کهن است که نسخه آن در موزه آستانه شاه‌نعمت‌الله ولی در شهر ماهان استان کرمان نگهداری می‌شود. ظاهراً این نسخه به جهت نفاست و نوع خط و کاغذ در قرن هشتم کتابت شده و ترجمه آیات آن مربوط به قرن پنجم یا ششم است. در این مقاله، ضمن معرفی این نسخه، مشخصات صوری آن شامل رسم‌الخط قرآنی، علائم اشاره‌شده و دیگر اختصاصات آن، همچون حواشی سودمند، اختلافات عدد آیات با قرآن‌های معمول و آسیب‌های نسخه و مواضع آنها بررسی شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

مقدمه

چند سالی است که در آستانه شاه‌نعمت‌الله ولی در شهر ماهان کرمان، موزه کوچکی دایر شده است. در این موزه، تعدادی از آلات و ادوات و اشیای وقفی نگهداری می‌شود که سالیان سال در گوشه‌ای انبار شده بود. از جمله سرمایه‌های موزه، چندین جلد قرآن نفیس مربوط به قرن‌های هشتم به بعد است که اغلب تذهیب‌شده و با کاغذ اعلیٰ است. در میان قرآن‌ها، نسخه‌ای موجود است که به جز نفاست و کهنگی کاغذ و خط خوش آن، از لحاظ ترجمه کهن فارسی، ارزش بسیار دارد و تاکنون ناشناخته باقی مانده است.

۱. مشخصات صوری نسخه

قرآنی که از این پس، در این مقاله، قرآن ماهان نامیده می‌شود، در یک مجلد است به قطع رحلی در ابعاد ۳۶/۵×۲۵ سانتیمتر با جلد چرمی آخراپی رنگ و به خط نسخ خوش با قلم جلی و در هر صفحه هفت سطر؛ دارای ترجمه به خط نسخ با قلم ریز و اریب در زیر هر واژه قرآن.

این نسخه نیمی از قرآن (از اواسط سوره بقره تا اواسط سوره کهف) را شامل می‌شود. جلد اول آن، درحقیقت، ترجمه‌ای دوجلدی است که نیمه دوم آن متأسفانه مفقود است. نوع کاغذ قرآن، همچون بسیاری از قرآن‌های نفیس کهن، ضخیم و حنایی رنگ و کهنه است و به نظر نمی‌رسد کتابت آن پایین‌تر از قرن هشتم هجری باشد.

از ناسخ کتاب نیز نام و نشانی در دست نیست؛ زیرا همچنان‌که توضیح داده خواهد شد، افتادگی‌های آغاز و پایان کتاب، این اطلاعات را از بین برده است. تعداد اوراق کتاب را مرحوم حبیب یغمایی به خط سبز در حاشیه بالای سمت راست، روی هر برگ، شماره‌گذاری کرده است. تعداد آن ۳۱۲ برگ بدون احتساب صفحات نو نویس در آغاز و انجام و در خلال کتاب است؛ اما پس از برگ ۳۰۸، یک برگ شماره نخورده است و لذا صفحات اصلی قرآن ماهان ۳۱۳ برگ یعنی ۶۲۶ صفحه است.

سرسوره‌های قرآن با کتیبه مستطیلی مذهب مزین است و نام سوره و عدد آیات در آن نوشته شده است؛ مثلاً «سوره یوسف مایه و احدی عشرة آیه» و «سوره ابراهیم خمسون مایه». در پایان هر آیه قرآن، گل هشت‌پرطلایی رنگ با خال‌های ریز سرخ قرار دارد.

در خاتمه عشرات (هر ده آیه) و در حاشیه کتاب، علامت سرعشر به شکل ترنج با رنگ طلایی و حاشیه آبی و ثبت عدد عشر در وسط آن، نقش بسته است. هر جزو قرآن در کنار و حاشیه کتاب با دوایری تودرتو و رنگین و خورشیدوار، همراه با رنگ‌های آبی، طلایی و نقاط سرخ مشخص است که در میان آن، عدد جزو مربوط، به عربی نوشته شده است.

در انتهای هر آیه و نیز پایان هر جمله‌ای که می‌توان در قرائت آن وقف کرد، دایره

کوچک نقطه‌مانندی به رنگ سرخ قرار دارد و علامات وقف به صورت‌های گوناگون (قف، ح، ط، ه) با شنگرف در انتهای کلمات آورده شده است. علامت مدّ اغلب به رنگ سیاه است؛ ولی گاه برای مشخص شدن آنها، از شنگرف استفاده شده است. در رسم الخطّ قرآنی نسخه، مطالب بسیاری می‌توان استخراج کرد که در زیر، به چند نمونه اشاره می‌شود:

۱. الف ماقبل منصوب در همه جا به صورت‌های نصّاری، کان، إلا، هاتوا و ... است.
۲. یای ماقبل مکسور در همه جا به صورتِ فی، اقیموا، صادیقین، عظیم و ... است.
۳. همزه و یاء در کلماتی نظیر کِئِلاً، اولئک و اسرائیل توأمأ دیده می‌شود.
۴. «یا ایُّهَا» در همه موارد «یَایُّهَا» نوشته شده است.
۵. «سوء» و نظایر آن به صورت «سؤ» کتابت شده است.
۶. «یا اولی الالباب» و نظایر آن به شکل «یأ ولی الالباب» آمده است.

۲. ویژگی‌های نسخه

از ویژگی‌های مهم قرآن ماهان، حواشی سودمندی به تازی است که در سمت چپ یا راست برخی صفحات دیده می‌شود. این عبارات با شنگرف کتابت شده و تماماً به اختلافات قرائات نزد قراء سبعة مربوط است که جمع‌آوری همه آن موارد می‌تواند در جنبه‌های تفسیری و تجوید مفید واقع شود؛ اما در ترمیم صفحات کتاب، به بسیاری از حواشی آسیب وارد آمده و این بخش از کار ناقص شده است. به عنوان مثال، به چند مورد در زیر اشاره می‌شود:

در حاشیه صفحه ۵b، درباره کلمه «و وَصَّى» از آیه ۱۳۱ سوره بقره، نوشته شده است: «قرا و اوصی نافع و ابن عامر و وصی بالامالة حمزه و الکسایبی».

در صفحه ۷a در باب کلمه «تقولون» از آیه ۱۴۱ بقره آمده است: «قرا تقولون بالتاء و الکسایبی و ابن عامر بالياء».

در چنین مواردی، اختلاف با دو نقطه سرخ‌رنگ «یقولون» توأمأ در متن نوشته شده است.

در صفحه ۱۱۵، در مورد «مَنْ تَطَوَّعَ» از آیه ۱۵۹ بقره آمده است: «قرا و من يَطَوَّعُ حمزه و الكسایى».

در صفحه ۱۲۵، پیرامون «تصريف الرِّيح» از آیه ۱۶۱ بقره نوشته است: «قرا تصريف الريح بغير الف ابن عامر و ابو عمرو و نافع و عاصم».

در صفحه ۱۳۵، در خصوص کلمه «خَطَوَات» از آیه ۱۶۹ بقره چنین نوشته شده است: «قرا خَطَوَاتٍ حيث وقع نافع و ابن عامر و حمزه و ابوبکر».

در صفحه ۱۵۵، از آیه ۱۷۷ سوره بقره، درباره «لَيْسَ الْبِرُّ» نوشته شده است: «قرا ليس البرِّ حمزه و حفص» و در باب «وَلَكِنَّ الْبِرَّ» نوشته شده است: «قرا ولكن البرِّ نافع و ابو عامر».

در صفحه ۱۷۵، در مورد «وَلْتَكْمَلُوا» از آیه ۱۸۵ سوره بقره آمده است: «قرا و لتكملوا ابوبکر».

در صفحه ۲۵۵، در توضیح واژه «قیاماً» از آیه ۶ سوره نساء نوشته شده است: «قرا قِيَمًا بغير الف نافع و ابن عامر».

در صفحه ۵۲۵، درباره «يُدْخَلُونَ» (که در متن قرآن توأمأ با رنگ سرخ، «يَدْخُلُونَ» مشخص شده است) از آیه ۱۲۴ نساء چنین می‌خوانیم: «قرا يدخلون نافع و عاصم و حمزه و الكسایى و ابن عامر».

در صفحه ۵۳۵، در مورد «يُصَالِحَا» از آیه ۱۲۸ نساء آمده است: «قرا يُصَلِحَا عاصم و حمزه و الكسایى».

چنان‌که مطرح شد، از این یادداشت‌ها بسیار است و گاه در هر صفحه تا چند نمونه یافت می‌شود که تنها به نقل اندکی اکتفا شد.

۳. ذکر تعداد آیات در سرسوره‌ها

مسئله دیگر در قرآن ماهان، ذکر تعداد آیات در سرسوره‌ها است که با قرآن‌های متداول کنونی اختلاف دارد. بنابراین، ضروری دانسته شد که در این مقاله، عدد این سوره‌ها با آنچه شیخ طبرسی در مجمع‌البیان از قرآن‌های کوفی، بصری، حجازی، شامی و مدنی شماره کرده، تطبیق و مقایسه شود.

در این نسخه، سوره حمد از میان رفته و سوره‌های بقره و آل عمران نیز ناقص

است؛ لذا بررسی را از سوره چهارم (نساء) آغاز می‌کنیم:

– سوره النساء مایه و سبعون و خمس آیات. (۲۴a)

عدد آیها: مایه و سبع و سبعون آیه شامی، و ست کوفی، و خمس فی الباقین.

(مجمع، ج ۳، ص ۵)

پس آنچه در این نسخه درباره تعداد آیه‌های سوره نساء مطرح شده، مطابق

است با قرآن‌های حجازی، مدنی و بصری.

– سوره المائده مایه و عشرون و ثلث. (۶۴b)

عدد آیها: هی مئه و عشرون آیه کوفی، ثلاث و عشرون آیه بصری، و اثنتان و

عشرون فی الباقین. (مجمع، ج ۳، ص ۲۵۷)

مطابق است با بصری.

– سوره الانعام مایه و ست و ستون آیه. (۹۲b)

عدد آیها: هی مایه و خمس و ستون آیه کوفی، ست بصری، شامی، سبع

حجازی. (مجمع، ج ۴، ص ۵)

مطابق است با بصری و شامی.

– سوره الاعراف مایتان و خمس. (۱۲۲b)

آیاتها مائتان و ست آیات حجازی، کوفی، و خمس بصری، شامی. (مجمع، ج ۴،

ص ۲۱۱)

مطابق است با بصری و شامی.

– سوره الانفال سبعون و ست. (۱۵۸a)

عدد آیها: هی سبعون و سبع آیات شامی، و ست حجازی، بصری، و خمس

کوفی. (مجمع، ج ۴، ص ۴۲۲)

مطابق است با حجازی و بصری.

– سوره التوبه مایه و ثلثون آیه. (۱۷۱b)

عدد آیها: هی مایه و تسع و عشرون آیه کوفی، و ثلاثون فی الباقین. (مجمع، ج ۵، ص ۵)

مطابق است با حجازی، شامی، مدنی و بصری.

– سوره یونس مایه و تسع آیات. (۱۹۸a)

عدد آیها: مائه و تسع آیات عندالجميع غیرالشامی فانه يقول و عشر آیات.

(مجمع، ج ۵، ص ۱۵۰)

- مطابق است با کوفی، حجازی، مدنی و بصری.
 - سورة هود مایه و احدی و عشرون. (۲۱۵b)
 عدد آیها: هی مایه و ثلاث و عشرون آیه کوفی و آیتان شامی والمدنی الاوّل و آیه
 فی الباقین. (مجمع، ج ۵، ص ۲۳۹)
 مطابق است با حجازی و بصری.
 - سورة یوسف مایه و احدی عشرة آیه. (۲۳۳b)
 عدد آیها: مایه و احدی عشرة آیه بالاجماع (مجمع، ج ۵، ص ۳۵۴)
 با همه مطابق است.
 - سورة الرّعد اربعون و سبع آیات. (۲۵۱b)
 عدد آیها: اربعون و سبع آیات شامی، و خمس بصری، اربع حجازی، ثلاث
 کوفی، (مجمع، ج ۶، ص ۵)
 مطابق است با بصری.
 - سورة ابراهیم خمسون مایه. (۲۶۰a)
 عدد آیها: خمس و خمسون آیه شامی، اربع حجازی، آیتان کوفی، آیه بصری.
 (مجمع، ج ۶، ص ۵۵)
 با هیچ کدام مطابق نیست.
 - سورة الحجر، افتادگی دارد. *بوم انسانی و مطالعات فرهنگی*
 - سورة النحل مایه و عشرون و ثمان آیات. (۲۷۴b)
 عدد آیها: مایه و ثمان و عشرون آیات لیس فیها اختلاف. (مجمع، ج ۶، ص ۱۳۵)
 با همه مطابق است.
 - سورة الاسراء، افتادگی دارد.
 - سورة الکهف مایه و احدی عشرة آیه. (۳۰۷a)
 عدد آیها: مائه و احدی عشرة آیه بصری، و عشر کوفی و ستّ شامی، و خمس
 حجازی، (مجمع، ج ۶، ص ۳۰۶)
 مطابق است با بصری.
 بنابراین، شمارش آیات قرآن ماهان بیشتر با قرآن بصری مطابقت دارد.
 این اختلاف در شمارش موجب شده است که در نحوه شماره آیات در قرآن‌های

متداول امروزی و کشف الآیات رایج، تفاوت‌هایی مشاهده شود؛ مثلاً گاه یک آیه در قرآن‌های امروز معادل دو آیه در قرآن ماهان است، یا برعکس. در زیر، نمونه‌هایی از این دست اختلاف‌ها ذکر می‌شود:

آیه ۱۸۶ بقره در قرآن ماهان، دو آیه است؛ آیه اول سورة نساء نیز دو آیه است؛ آیات سوم و چهارم سورة نساء، یک آیه؛ آیه ۸۱ سورة نساء، دو آیه؛ آیات ۵۶ و ۵۷ سورة یونس، یک آیه؛ آیات ۶۳ و ۶۴ سورة یونس، یک آیه؛ آیات ۷۹ و ۸۰ سورة یونس، یک آیه؛ آیه ۵ سورة هود، دو آیه؛ آیات ۵۴ و ۵۵ سورة هود، یک آیه؛ آیات ۷۴ و ۷۵ سورة هود، یک آیه؛ آیه ۹۳ سورة هود، دو آیه؛ آیات ۱۹ و ۲۰ سورة یوسف، یک آیه؛ آیه ۵ سورة رعد، دو آیه؛ آیه ۱۶ سورة رعد، دو آیه؛ ...

۴. مطالب پراکنده در حواشی قرآن

در حواشی بعضی از صفحات قرآن ماهان، کلمات یا جملاتی به عربی، به خط سیاه و جدیدتر، نوشته شده است که احتمالاً در طول زمان، خوانندگان اضافه کرده‌اند و البته حاوی مطالب قابل توجهی نیست؛ الا در سه جای قرآن: در صفحات ۶۲a و ۲۵۷a و ۲۷۱a در حاشیه بالای سمت چپ به خط سیاه و ریز، فردی به نام غلامحسین ابن ابراهیم ... کرمانی، کتاب را وقف شاه علمدار کرده است و نفرین که خرنده، فروشنده، طمع‌کننده و دزد به لعنت خدای و نفرین ملائکه و رسول خدا گرفتار شود. تاریخ این یادداشت وقفی، ۴ شهر ذی‌الحجّة الحرام ۱۳۱۶ قید شده است؛ یعنی بیش از صد سال قبل در اواخر عصر قاجاری. - خدایش بیامرزاد.

روی اولین برگ اصلی قرآن، بر حاشیه طرف چپ، دو یادداشت به رنگ سبزا از مرحوم حبیب یغمایی و با تاریخ خرداد ۱۳۲۶ به چشم می‌خورد. گویا این یادداشت و نیز شماره‌گذاری صفحات کل قرآن را آن مرحوم در زمانی انجام داده که مسئولیت اداره فرهنگ کرمان را برعهده داشته است. برای ذکر یاد آن استاد مرحوم، هر دو یادداشت ذیلاً می‌آید:

«به نظر بنده، نسخه‌ای است از تفسیر طبری غیر از آن که در کتابخانه سلطنتی

است. کرمان خرداد ۱۳۲۶ حبیب یغمایی»

«اوراق اصلی ۳۱۲ ورق است اما ورق ۳ و ۴ با اینکه شماره گذاشتم اصلی نیست، در این صورت اوراق اصلی ۳۱۲ است. حبیب یغمایی»
 بر روی صفحه نازکی به رنگ سرخ در پشت جلد، فردی به نام علی اصفهانی مطالبی نوشته و در طی آن، با مقایسه عبارات ترجمه تفسیر طبری و ترجمه کهن این قرآن، نظر مرحوم یغمایی را مردود دانسته است. این یادداشت مورخ ۲۲ مهرماه ۱۳۲۷ ش، و به امضای او است.

۵. آسیب‌های نسخه

الف - از مهم‌ترین آسیب‌های نسخه آن است که در طول زمان و قرارگرفتن در مجاورت هوای مرطوب، اغلب صفحات آن نم‌دار و به تدریج دورنگ و فرسوده شده و در بعضی جملات و عبارات و به ویژه ترجمه‌های فارسی، حالت محوشدگی و ناخوانایی پدید آمده است. این مشکل متأسفانه هنوز وجود دارد و نسخه روزبه‌روز رو به نابودی می‌رود. هنگامی که اوراق کتاب را برای عکاسی می‌گشودیم، اثر کپک‌زدن و چسبیدن تعدادی از اوراق و پخش شدن جوهر و مرکب آیات به وضوح مشخص بود. امیدوارم که با دقت مسئولان دلسوز آن موزه، در حفظ و نگهداری کتاب‌ها، تلاش بیشتری صورت گیرد.

ب - مسئله دیگر آنکه نسخه مزبور در طی سده‌های طولانی و استفاده و دست‌به‌دست شدن، دچار لطمات فاحش شده است. از جمله، به سبب کهنگی اوراق، ریختگی و پارگی در حاشیه صفحات ایجاد و نیاز مبرمی به ترمیم و شیرازه‌بندی و تجلید احساس شده است؛ اما در طول ترمیم و اصلاح و شیرازه‌بندی، متأسفانه بسیاری از حواشی صفحات، مخصوصاً پایین صفحات، از میان رفته و به ترجمه‌های سطرهای پایانی، آسیب‌های جدی وارد شده است. این آسیب‌ها در چهل - پنجاه صفحه آغاز و پایان قرآن چنان بوده که تعدادی از آنها نونویس شده البته به جز ترجمه؛ و یا اگر ترجمه‌ها هم نونویس شده، گاهی بدون توجه به سبک و سیاق آنها دگرگون شده است.

موارد نونویس در نسخه، به شرح زیر است:

۱. آغاز کتاب (تا اولین صفحه اصلی سوره بقره)، هجده صفحه است که بدون

- ترجمه است و از اواخر آیه ۶۱ بقره تا آیه ۱۰۸ با ترجمه است.
۲. از صفحه ۳a تا ۴b (به تعداد چهار صفحه)، به سبب کم‌رنگ شدن ترجمه و آیات، نونویس شده و کمی به اصالت نوشته‌ها خدشه وارد شده که از جمله آنها است رسم الخط «کی وک» که به صورت «که» امروزی نوشته شده و نیز علائم مربوط به آیات از بین رفته است.
۳. میان برگ‌های ۲۹ و ۳۰، دو برگ بدون ترجمه و شماره صفحه نونویس است.
۴. بین اوراق ۸۰ و ۸۱، یک برگ بدون شماره و ترجمه نونویس است.
۵. از برگ ۲۱۶b تا ۲۱۹a از سوره هود، به سبب نم‌دار شدن صفحات و آسیب وارد آمدن به آنها، ترجمه‌های کم‌رنگ را دوباره نوشته‌اند که گاهی به اصل آن صدمه وارد آمده است.
۶. بین صفحات ۳۱۰ و ۳۱۱، یک ورق نونویس بدون ترجمه و شماره صفحه است.
۷. در پایان مجلد قرآن از سوره کهف، پنج صفحه نونویس بدون ترجمه و شماره صفحه است.
- ج - در شیرازه‌بندی اوراق کتاب، دو مورد جابه‌جایی صورت گرفته است: یکی صفحات ۲۰a و ۲۰b و دیگر صفحات ۲۹۲a و ۲۹۲b که باید مجدداً جابه‌جا شوند.
- د - شاید مهم‌ترین آسیب بر این کتاب، افتادگی‌ها و سقطات متعددی، از ابتدا تا انتهای کتاب، باشد که یا در طول زمان بر اثر فرسودگی و یا به‌هنگام ترمیم اوراق از بین رفته و در نتیجه بعضی سوره‌ها را ناقص کرده است. موارد افتادگی‌ها به شرح زیر است:
۱. اولین صفحه اصلی کتاب، از اواسط آیه ۱۰۹ سوره بقره آغاز می‌شود؛ یعنی سوره حمد و بیش از ۱۰۸ آیه از سوره بقره افتاده است.
۲. بین صفحات ۲۱b و ۲۲a یعنی از اواسط آیه ۱۹۹ سوره بقره تا اواخر آیه ۱۹۰ از سوره آل عمران، افتادگی (قابل توجه) دارد: ۸۶،۵ آیه از بقره و ۱۹۰ آیه از ابتدای آل عمران، جمعاً: ۲۷۶،۵ آیه.
۳. میان صفحات ۲۶۷b و ۲۶۸a، دو صفحه از اواخر سوره ابراهیم و در حدود ۷ آیه تا اوایل آیه دوم از سوره حجر افتاده است.

۴. میان صفحات ۲۸۶ب و ۲۸۷ا، از اواسط آیه ۸۱ سوره نحل تا اواسط آیه ۹۲ نحل افتادگی دارد.
۵. در بین صفحات ۲۹۱ب و ۲۹۲ا، از میانه آیه ۱۲۵ سوره نحل تا میانه آیه دوم از سوره اسراء افتادگی دارد.
۶. از آخر آیه ۸ سوره اسراء تا میانه آیه ۱۵ همان سوره ساقط است.
۷. آخرین برگ اصلی این کتاب ۳۱۲ب در اوایل آیه ۵۶ سوره کهف پایان می یابد؛ یعنی تا پایان این سوره از آخر کتاب افتاده است.
۸. همچنان که در آغاز مقاله نیز عنوان شد، این قرآن مجلد دومی هم داشته که طبعاً از سوره مریم تا پایان قرآن را شامل می شده است و اکنون دردست نیست.

۶. ترجمه قرآن ماهان

یکی از ارزش های ویژه قرآن ماهان، ترجمه آیات است که به تفکیک کلمات و در زیر هر لغت قرآنی با خطی ریزتر و اریب نوشته شده است. از مترجم نیز نام و نشانی دردست نیست؛ اما ویژگی های نثر ترجمه از حیث واژگان کهن فارسی، دستور تاریخی، مختصات آوایی و زیبایی و رسم الخط کهن نشان می دهد که باید در قرن پنجم و ششم هجری انجام شده باشد. اغلب این ویژگی ها همان هایی است که در ترجمه ها و تفاسیر قرآن کریم در فاصله قرن های چهارم تا هفتم هجری دیده می شود.

در اینجا فقط تعدادی از لغات نادر و یا کهنه ترجمه از کل متن کتاب، نمونه وار ارائه می شود:

اَرَسْمَه، اِسْبِج، وَرَّخ، جَکَنده، پِشْتواره، هَنگ، خول، نوژابه، دیگ، هَنار، مَسْتکاره، تَرمان، مَرّه، اَندخسیدن، آخریان، اَسْتاخ، اَنزله، بَرِشَن، بَلگ، بون، پهلوا، چَفْسیدن، زین افزار، شتالنگ، شوریدن، لبیش، همارا و هندرز.

اکثر این واژه ها در ترجمه ها و تفسیرهای کهن قرآن، نظیر ترجمه تفسیر طبری، تفسیر کمبریج، تفسیری بر عثری از قرآن، ترجمه قرآن ری، ترجمه قرآن موزه پارس، تفسیر سوراآبادی و غیره دیده می شود.

بعضی از لغات، شواهد کمتری دارند؛ چون: «هنگ، هَنار، دیگ، اَندخسیدن

و...»، و برخی نیز در متون آن دوره دیده نشده‌اند و شاید منحصر به این متن باشند؛ همچون: «آرسمه، جکنده، و زَخ، بزشن و هَندرز».

به عنوان نمونه‌ای از نثر و واژگان کهن این متن، جملات و عباراتی از آن در زیر نقل می‌شود:

۱. سوره اعراف، آیه ۱۶۰: «داند هر مردمان آبخورندگاه ایشان و سایه کردیم بر ایشان میغ و بفرستادیم برایشان چرب و شیرین».

۲. سوره کهف، آیه ۱۶: «چون یکسو روید از ایشان و از آنچه همی پرستند به جز خدای بیند خسید سوی غار».

۳. سوره انعام، آیه ۱۵۷: «یا گویند اگر ما را انزله کردی بر ما کتاب نبودیمشان راهدارتر از ایشان».

۴. سوره اعراف، آیه ۴۵: «آنان کی روی بگردانند از راه خدای و بجویند آن خولی و ایشان به رستخیز کافر شوند».

۵. سوره حجر، آیه ۲۸: «و چون بگفت خداوند تو مرفریشتگان را، من بخوام آفریدن مردم از گل بانگ ناک از غریفجی جکنده».

اختصاصات دستوری متن، شبیه دیگر ترجمه‌ها و تفسیرهای قرن‌های چهارم تا ششم هجری است و این خود مؤید کهنگی متن است؛ مثل انواع «یا» (استپمار فعل، شرط، جزای شرط، تمنی)، انواع الف (تعظیم و تفخیم، افزوده بر آخر فعل نهی و نفی و امر و فعل شرط)، رای اضافه برای فاعل، «نه و مه» نفی فعل جدا از فعل، بای تأکید بر سر فعل نفی، «همی» بر سر فعل استمراری و ...

ترجمه آیات نیز ویژگی‌هایی دارد؛ از جمله: دقت در ترجمه لغات و معادل‌های نسبتاً درست، ترجمه کلمات بر اساس مفهوم جمله و ارتباط با واژه‌های دیگر، جابه‌جایی صیغه‌های فعل، صفت به گونه فعل، فعل مضارع به جای ماضی، اول شخص مفرد در ترجمه متکلم مع‌الغیر و برعکس، صیغه دوم شخص مفرد به جای دوم شخص جمع و برعکس، ترجمه نکردن ادات استفهام در اغلب موارد، معادل قرار دادن واژه «نک» با «لکن»، و غیره.

رسم الخط نسخه، خصوصیات متون کهن و نسخه‌های خطی تا قرن هشتم را دارد. از جمله: نوشتن «که» به سه صورت «کی»، «که» و «ک» و نیز «چه» به صورت‌های «چی»، «چه» و «چ»؛ جمع کلمات مختوم به «ه» به دو صورت «یان» و

«ان»؛ نوشتن پ، چ، گ و ژ به شکل ب، ج، ک و ز؛ نوشتن دال ماقبل مصوت به صورت ذال؛ وجود الف اشباع در پایان بعضی واژه‌های مختوم به تاء؛ و موارد متعدّد دیگر.

بحث درباره ویژگی‌های واژگانی، دستوری، آوایی و سبک نگارش و رسم الخط قرآن ماهان، از حوزه این مقاله خارج است و ان‌شاء‌الله در جایی دیگر مطرح خواهد شد.

طبق یادداشتی که مرحوم حبیب یغمایی بر روی صفحه اول قرآن نگاشته است، این ترجمه باید یکی از نسخه‌های ترجمه تفسیر طبری باشد؛ اما در طول بررسی این ترجمه با آیات قرآنی ترجمه تفسیر طبری، برای نگارنده مسلم شد که ترجمه قرآن ماهان را عالم و مترجمی توانا، در قرن پنجم یا ششم، با استفاده از چندین ترجمه مشهور پیش از خود، به خصوص نسخه‌ای از ترجمه تفسیر طبری، به فارسی برگردانده است؛ و از این رو، موارد مشابه و بیشتر اختلاف در آن مشاهده می‌شود و نظر آن مرحوم صحیح نمی‌نماید. در زیر، چند نمونه از این مقایسه ارائه می‌شود:

آیه ۱۱۱ از سوره بقره:

«گفتند اندر نشود به بهشت مگر آن کسی که باشد جهودان یا ترسانان. این آرزوهای ایشان است.» (ماهان)

«گفتند نه اندر روند به بهشت مگر آن کس باشد جهود یا ترسا. آن است آرزوی ایشان.» (طبری)

آیه ۴۹ از سوره نساء:

«همی ننگری سوی آنان که بستایند تنهای خویش را بلک خدای بستاید آن را کی خواهد و ستم نکنندشان چند ریم میان دو انگشت.» (ماهان)

«نه بینی سوی آن کس ها که پاکیزه کنند تنهای ایشان را نه خدای پاکیزه کند آن را که خواهد و نه ستم کرده آیند به شکاف حسته‌ای.» (طبری)

آیه ۴۴ از سوره انعام:

«چون فرامشت کردند آنچه یاد کردند به وی بگشادیم برایشان درهای هر چیزی تا چون شاد شوند به آنچه دادیمشان.» (ماهان)

«چون فراموش کردند آنچه یاد گرفتند بدان بگشادیم برایشان درهای همه چیزی تا چون شاد شدند بدانچه یافتند.» (طبری)